Nguyễn Minh Quang – Nước "nổi" ở đồng bằng sông Cửu Long trong mùa khô?

17 tháng 2 năm 2022

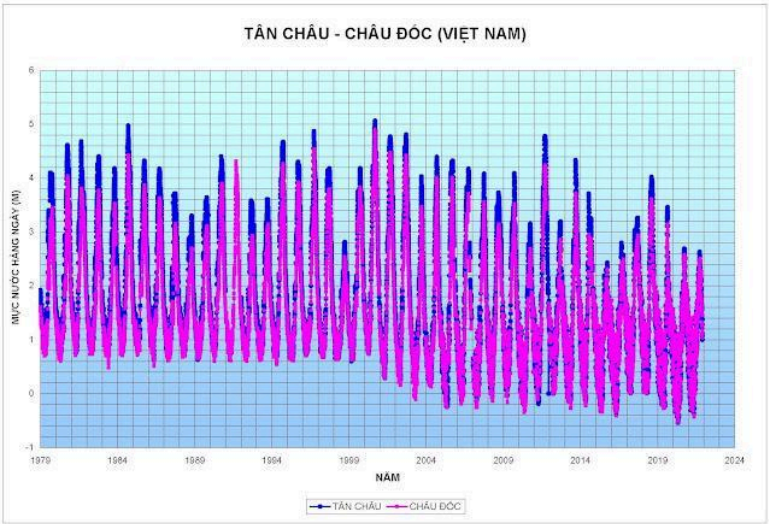

Mùa nước nổi ở Đồng bằng sông Cửu Long. [1]

Phần giới thiệu

Ngày 16 tháng 2 năm 2022, báo Thanh Niên có đăng tải một bài báo với tựa đề “Sẽ đảo lộn mùa khô thành ‘mùa nước nổi’ ở ĐBSCL” [1] để tường thuật về buổi hội thảo trên mạng do Trung tâm Stimson tổ chức ngày 15 tháng 2 năm 2022 [2]. Tham dự buổi hội thảo gồm có ông Alan Basist của Eyes on Earth (EoE), ông Brian Eyler và cô Courtney Weatherby của Trung tâm Stimson, chuyên viên Nguyễn Hữu Thiện, với sự điều hợp của cô Socheata Hean của Voice of America Khmer. Bài báo viết: “Ông Alan Basist, Chủ tịch Dự án quan sát trái đất (Eyes on Earth) và đồng đứng đầu Tổ chức giám sát đập Mê Kông, thông tin: Hiện nay đang đầu mùa khô hạn, mọi thứ diễn biến khá bình thường; nhưng chỉ vài tuần nữa khi vào cao điểm sẽ có nhiều biến động lớn, khi Trung Quốc bắt đầu xả nước trên các đập thủy điện của họ để sản xuất điện. Vào lúc đó lượng nước trên

dòng sông Mê Kông sẽ rất dồi dào chứ không phải là mùa khô như quy luật tự nhiên vốn có của nó. Từ đó, ông dự báo có thể vùng hạ lưu sông Mê Kông từ giờ về sau sẽ thay đổi theo hình thức mùa khô sẽ bị ngập lụt đáng kể nhưng mùa mưa dòng chảy bị thiếu hụt. Đây là năm thứ 4 liên tiếp dòng sông này thiếu nước trong mùa mưa mà lại thừa nước trong mùa khô."

Ông Alan Basist nói gì trong buổi hội thảo trên mạng của Trung tâm Stimson ngày 15 tháng 2 năm 2022? Mùa khô ở Đồng bằng sông Cửu Long (ĐBSCL) có sẽ đảo lộn thành 'mùa nước nổi' hay không? Bài viết nầy có mục đích trả lời 2 câu hỏi nầy.

Phát biểu của ông Alan Basist trong buổi hội thảo

Ông Alan Basist là sáng lập viên của EoE, một công ty cố vấn có trụ sở ở Alexander, North Carolina, Hoa Kỳ, chuyên theo dõi và đánh giá độ ướt mặt đất; thực hiện và theo dõi việc thi hành hiệp ước nước; đánh giá và mô phỏng độ ẩm của đất và sự thay đổi; phân tích rủi ro nông nghiệp, mô phỏng mùa màng và tiên đoán năng suất; và phân tích dòng chảy của sông và tiên đoán lưu lượng ở hạ lưu [3]. Ông Alan Basist cũng là một tác giả của nghiên cứu đầy tranh cãi "Monitoring the Quantity of Water Flowing Through the Upper Mekong Basin Under Natural (Unimpeded) Conditions (Theo dõi Lượng Nước Chảy qua Thượng Lưu vực Mekong trong Điều kiện Tự nhiên (Không Ngăn chận))" trong năm 2020 [4].

Trong buổi hội thảo, ông Alan Basist đề cập đến những điểm sau đây:

· Các đập ở thượng lưu có khả năng trữ nước rất lớn, có thể đến ½ dòng chảy. Điều nầy làm thay đổi nhịp chảy tự nhiên của sông ở hạ lưu.

· Việc trữ nước ở thượng lưu, lượng mưa và việc sử dụng đất làm thay đổi nhịp lũ của sông, ảnh hưởng đến thủy sản của Tonle Sap.

· Thay đổi khí hậu không theo một chiều, nó có thể gây lũ lụt hay hạn hán.

· Nước xả ra từ các đập thủy điện không có chứa phù sa vì đã lắng đọng trong các hồ chứa. Điều nầy có ảnh hưởng đến ĐBSCL.

· Các quốc gia Mekong nên liên lạc và hợp tác hơn nữa để bảo vệ sông.

· Kỹ nghệ bảo hiểm có thể thu tiền từ các quốc gia ở hạ lưu và dùng tiền đó để bù cho mất mát tài chánh của Trung Hoa khi xả nước trực tiếp xuống hạ lưu.

Đề nghị thu tiền bảo hiểm nước của ông Alan Basist rất hay, nhưng rất khó thực hiện vì 3 lý do. Thứ nhất, Trung Hoa phải xả xuống hạ lưu bao nhiêu nước. Thứ nhì, phải trả cho Trung Hoa bao nhiêu tiền. Và thứ ba, mỗi quốc gia ở hạ lưu phải trả bao nhiêu tiền.

Mùa khô ở ĐBSCL có sẽ đảo lộn thành ‘mùa nước nổi’ hay không?

Theo ông Brian Eyler, Trung Hoa có 129 đập bao gồm 11 đập lớn trên dòng chánh Mekong, đặc biệt là 2 đập Xiaowan (Tiểu Loan) và Nuozhadu (Nọa Trát Độ); Thái Lan có 152 đập nhỏ trong lưu vực Mekong và dùng cho mục đích thủy nông; Lào có 68 đập, gồm có 2 đập trên dòng chánh Mekong, và đang xây thêm 37 đập; Việt Nam có 78 đập trên phụ lưu Mekong, và Cambodia có 9 đập trên các phụ lưu. [5]

Dựa trên mực nước do Ủy hội Sông Mekong đo đạc tại 2 trạm thủy học Tân Châu và Châu Đốc, cửa ngõ của sông Mekong vào Việt Nam, tất cả các đập ở thượng lưu hầu như không có ảnh hưởng đến mực nước trong mùa khô ở ĐBSCL. Mực nước thấp nhất trong mùa khô ở 2 trạm Tân Châu và Châu Đốc giảm từ khoảng 1 m trong năm 2000 xuống khoảng 0 m trong năm 2003 và ở mức đó cho đến nay; do đó, mùa khô ở ĐBSCL chắc chắn sẽ không thể đảo lộn thành 'mùa nước nổi.'

Mùa nước nổi là gì?

Ngày trước, vào khoảng tháng 7 âm lịch, nước sông Mekong dâng cao, tràn bờ và gây ngập lụt ở ĐBSCL; vì thế, người dân ở ĐBSCL nói "tháng 7 nước nhảy khỏi bờ" [6] để chỉ mực nước lụt ở ĐBSCL. Nhưng mực nước lụt thay đổi từ năm nầy sang năm khác, năm cao năm thấp.

"Dựa theo dữ kiện đo đạc từ trước, Nha Thủy vận đã ấn định các mực nước để diễn tả mức độ đe dọa của nước sông Cửu Long và làm mốc cho việc tiên đoán và thông báo tin tức về mực nước lụt trong sông Cửu Long. Trong số đó, mực nước tại hai trạm Tân Châu và Châu Đốc là quan trọng nhất (Tân Châu và Châu Đốc là hai thị trấn nằm sát biên giới Việt-Miên trên sông Tiền và Hậu). Tại mỗi nơi có 2 mực nước: mực nước báo

động và mực nước báo nguy. Tại Tân Châu, mực nước báo động là 4,80 m và mực nước báo nguy là 5,20 m. Tại Châu Đốc, mực nước báo động là 4,30 m và mức nước báo nguy là 4,70 m. Chính vì sự hợp lý của các mực nước nầy mà Ủy ban Quốc tế Mekong đã dùng làm mốc cho việc phân loại các mùa nước ở ĐBSCL. Theo cách phân loại nầy, nếu mực nước cao nhất trong năm của sông Cửu Long thấp hơn mực nước báo động, mùa nước năm đó được gọi là hạn. Nếu mực nước cao nhất trong năm của sông Cửu Long cao hơn mực nước báo động nhưng thấp hơn mực nước báo nguy, mùa nước năm đó được gọi là mùa nước nổi. Và nếu mực nước cao nhất trong năm của sông Cửu Long cao hơn mực nước báo nguy, mùa nước năm đó được gọi là mùa lụt." [7]

Dựa trên biểu đồ mực nước ở Tân Châu và Châu Đốc ở trên, mực nước cao nhất của sông Cửu Long trong năm 2000 là 5,06 m ở Tân Châu, cao hơn mực nước báo động, và 4,90 m ở Châu Đốc, cao hơn mực nước báo nguy. Kể từ đó, mực nước trong sông Cửu Long không dâng cao ngoại trừ trong năm 2001 (4,77 m ở Tân Châu, 4,45 m ở Châu Đốc), 2002 (4,81 m ở Tân Châu, 4,42 m ở Châu Đốc), và 2011 (4,77 m ở Tân Châu, 4,22 m ở Châu Đốc). Chính vì thế mà đến mùa nước là người dân ĐBSCL "ngóng chờ lũ" để "đua nhau ra giăng lưới, bắt cá, tép nhộn nhịp hoặc đi thu hoạch bông điển điển – loại cây mọc tự nhiên trong mùa lũ. Đây được coi là nguồn thu nhập không nhỏ của nông dân trong mùa lũ, nhất là đối với các hộ nghèo." [8] "Mỗi khi nước rút đi đều để lại lớp phù sa tuyệt vời. Đó là lớp phù sa, sẽ lại tiếp tục nuôi nấng cho các loại cây trồng lớn lên, để cùng giúp cho những miệt quê, miệt đồng cuộc sống no ấm." [9]

Mùa nước nổi mang lại nguồn cá dồi dào. [9]

Theo Ủy hội Sông Mekong, lũ hàng năm trong sông Mekong mang lại nhiều lợi ích như thủy sản, duy trì hình thái của sông, và lắng đọng phù sa để cải thiện độ phì nhiêu của đất. Giá trị trung bình hàng năm của lũ lụt được ước tính vào khoảng 8 đến 10 tỉ USD. Tuy nhiên, lũ hàng năm cũng có những ảnh hưởng tiêu cực ngăn cản việc phát triển kinh tế và giảm nghèo. Thiệt hại trung bình hàng năm của lũ lụt được ước tính vào khoảng 60 đến 70 triệu USD, với Cambodia và Việt Nam gánh chịu khoảng 2/3 số thiệt hại nầy [10].

Phần kết luận

Báo Thanh Niên ở Việt Nam đăng tải một bài báo với tựa đề “Sẽ đảo lộn mùa khô thành ‘mùa nước nổi’ ở ĐBSCL” để tường thuật về buổi hội thảo trên mạng do Trung tâm Stimson tổ chức ngày 15 tháng 2 năm 2022. Trong buổi hội thảo, ông Alan Basist nói rằng, chỉ vài tuần nữa, lượng nước trên sông Mekong sẽ rất dồi dào chứ không phải là mùa khô như quy luật tự nhiên vốn có của nó. Ông cũng đề nghị các quốc gia Mekong

nên hợp tác và liên lạc với nhau nhiều hơn để cứu sông Mekong và tạo ra quỹ bảo hiểm để bù trừ cho Trung Hoa khi họ xả nước xuống hạ lưu.

Dựa theo dữ kiện mực nước đo đạc được tại 2 trạm Tân Châu và Châu Đốc, các đập trên thượng lưu Mekong đã không đảo lộn mùa khô thành mùa nước nổi ở ĐBSCL trong quá khứ và sẽ không đảo lộn trong tương lai. Tuy nhiên, các đập trên thượng lưu Mekong đã làm giảm mùa nước nổi trong mùa mưa, khiến cho người dân ở ĐBSCL phải "trông ngóng" hàng năm vì nó mang lại cho họ nhiều lợi ích.

Sơ lược về tác giả

Tác giả nguyên là Kỹ sư Công chánh Chuyên nghiệp (Professional Civil Engineer) của tiểu bang Florida và California. Tốt nghiệp Kỹ sư Công chánh tại Trường Cao đẳng Công chánh, Trung tâm Quốc gia Kỹ Thuật Phú Thọ, Sài Gòn năm 1972. Trưởng ty Kế hoạch, Ủy ban Quốc gia Thủy lợi, Bộ Công chánh và Giao thông, Sài Gòn đến tháng 4 năm 1975. Tốt nghiệp Kỹ sư Công chánh (1983) và Cao học Thủy lợi (1985) tại Đại học Nebraska, Hoa Kỳ. Chuyên viên Thủy học (Hydrologist) của Sở Quản trị Thủy lợi, Broward County, Florida đến năm 1989. Từ năm 1990 đến 2015, Kỹ sư Giám sát Trưởng (Senior Supervising Engineer) của Stetson Engineers Inc., một công ty cố vấn về thủy lợi và ô nhiễm nguồn nước, thành lập năm 1957 ở Los Angeles. Về hưu từ năm 2016.

Tài liệu tham khảo

[1] Chí Nhân. 16 tháng 2 năm 2022. "Sẽ đảo lộn mùa khô thành 'mùa nước nổi' ở ĐBSCL." Thanh Niên. https://thanhnien.vn/se-dao-lon-mua-kho-thanh-mua-nuoc-noi-o-dbscl-post1429901.html

[2] Southeast Asia Program. February 14, 2022. “Where’s the water: Mekong Dry Season 2022.” Stimson Center. https://www.stimson.org/event/wheres-the-water-mekong-dry-season-2022/

[3] Eyes on Earth. Accessed on February 16, 2022. “Our Products.” Eyes on Earth. https://www.eyesonearth.org/

[4] Basist, A. and Williams, C. April 10, 2020. Monitoring the Quantity of Water Flowing Through the Upper Mekong Basin Under Natural (Unimpeded) Conditions. Lower Mekong Initiative, Sustainable Infrastucture Partbership, and PACT. https://mekongsip.org/download/monitoring-water-quantity-final-version-1-6/

[5] Subei Rai Bhandari. February 2022. “Experts Float Idea: Pay China to Release Mekong Water for Neighbors.” BenarNews. https://www.benarnews.org/english/news/thai/water-plan-02152022153226.html

[6] Nguyễn Nhân. 21 tháng 9 năm 2021. “Miền Tây ngóng lũ.” Công an Thành phố Hồ Chí Minh. https://congan.com.vn/vu-an/phong-su/mien-tay-ngong-lu_120376.html

[7] Nguyễn Minh Quang. Tháng 8 năm 1999. “Vài nhận xét về công tác thủy lợi và trận lụt 1978 ở Đồng bằng sông Cửu Long.” Tạp chí Đi Tới. Số 24 Bộ mới. Montreal, Canada.

[8] Dân Việt. 30 tháng 8 năm 2016. “Tháng 8, người miền Tây ngóng chờ lũ.” Tri thức & Cuộc sống. https://kienthuc.net.vn/song-4-mau/thang-8-nguoi-mien-tay-ngong-cho-lu-735078.html

[9] Vũ Xuân. 23 tháng 8 năm 2018. “Miền Tây – mùa nước nổi lại về.” Thời báo Ngân hàng. https://thoibaonganhang.vn/mien-tay-mua-nuoc-noi-lai-ve-79242.html

[10] Mekong River Commisssion. Accessed February 18, 2022. “Flood and Drought.” Mekong River Commission. https://www.mrcmekong.org/our-work/topics/flood-and-drought/

https://mekong-cuulong.blogspot